

ARS

m u s i c a

Главни и одговорни уредник
Зоран Хамовић

Уредник едиције Ars musica
Христина Медић

Нотнографија
Слободан Варсаковић

Објављивање овог издања суфинансирао је
СОКОЈ– Организација музичких аутора Србије

© Clio, 2025

Ова публикација, у целини или деловима, не сме се умножавати, прештамповати, похрањивати у меморију компјутера или на било који начин преносити – електронски, механички, фотокопирањем, снимањем или на други начин – нити може на било који начин или било којим средствима бити дистрибуирана без одобрења издавача.

Насловна сѝрана: Цртеж Лудмиле Фрајт.
Последња сѝрана: Јапанска лутка као награда за композицију *Балони* Јапанског удружења за децу (фото: Жељко Јовановић).

ПОНЕСИ МЕ МАШТО

*Музика за децји хор и клавир или харфу
Лудмиле Фрајџ*

Прва свеска

Београд, 2025

Садржај

Христина Медих: <i>О дечјој музици Лудмиле Фрајт</i>	vii
Лудмила Фрајт: <i>Црџежи и скице за дечју музику и пројекте</i>	xiii

Понеси ме машишо

1. Певајмо песму распеваних дана (1948) из филма <i>Деца народа</i> за једногласни дечји хор и клавир (стихови Мира Алечковић)	3
2. Дванаест месеци (1956) за трогласни дечји хор и клавир (стихови Мира Алечковић)	5
3. Млади нараштај (1961) за трогласни дечји хор и клавир (стихови Гвидо Тартаља)	26
4. Мали рак (1960) за једногласни дечји хор и клавир (стихови Лудмила Фрајт)	29
5. На море (1960) за једногласни дечји хор и клавир или хармонику (стихови Никола Дреновац)	32
6. Вез на гитари (1973) за баритон, једногласни дечји хор и гитару (стихови Александар Поповић)	35
7. Понеси ме машишо (1962) за једногласни дечји хор и клавир (стихови Драган Лукић)	38
8. Песма о зими (1961) за трогласни дечји хор и клавир или харфу (стихови Сергеј Сластиков-Калужанин)	41
9. Балони (1964) за соло глас, једногласни дечји хор и клавир (стихови Дејан Ђурковић)	44
10. Снег (1964) за двогласни дечји хор и клавир или харфу (стихови Густав Крклец)	48
11. Јесњи свирачи (1965) за двогласни дечји хор и клавир (стихови Драган Лукић)	51
12. Песма сунцу у мају (1965) за двогласни дечји хор и клавир (стихови Драган Лукић)	54
13. Зима (1965) за једногласни дечји хор и клавир (стихови Гргор Витез)	57

14. Пионирска марама (1966) за трогласни дечји хор и клавир (стихови Драган Лукић).....	59
15. Зоолошки врт у новембру (1966) за једногласни дечји хор и клавир (стихови Сергеј Сластиков-Калужанин).....	63
16. Маца (1982) за једногласни дечји хор и гитару (стихови амерички народни у преводу Слободана Лазића).....	66
17. Одлазак птица (1967) за трогласни дечји хор и клавир или харфу (стихови Сергеј Сластиков-Калужанин).....	68
18. Пахуље (1967) за једногласни дечји хор и клавир (стихови Драган Лукић).....	71
19. Караван мрава (1968) за једногласни дечји хор и клавир (стихови Бранко Лазаревић)	75
20. Било је зимско вече (1968) за трогласни дечји хор и клавир (стихови Лаза Лазић)	78
21. Песма излетника (?) за једногласни дечји хор и клавир (стихови Лудмила Фрајт).....	81
22. Прича о размаженој царици (?) за трогласни дечји хор, клавир и харфу (стихови Десанка Максимовић)	86
<i>Списак стихова њесама</i>	100

Христина Медих

УВОД

О ДЕЧЈОЈ МУЗИЦИ ЛУДМИЛЕ ФРАЈТ

Лудмила Фрајт (Београд 1919–1999) рођена је у породици музичара. Чак седам чланова ове породице (Вацлав, Јован, Магдалена, Војтех, Стеван и Лудмила Фрајт као и Властимир Шкарка) професионално се бавило музиком и оставило знатан траг у развоју српске музичке културе.

Кућно музицирање је у породици Фрајт често обухватало и вишегласно певање (најчешће у три гласа). Биле су то махом божићне и народне (чешке и српске) песме али и неки одломци или хорови из опера. Будући да су сви били музички писмени (чак и они најмлађи чланови породице) то је укључивало и певање из нота.

У издањима Лудмилиног оца Јована (Јана) Фрајта налазимо две збирке песама за децу је или женске хорове: Стевана Мокрањца (компоноване између 1891. и 1904. године)¹ и Станише П. Коруновића коју он објављује 1936. године. Обе су намењене децјим или женским хоровима. Избор песама указује на едукативан карактер ове музичке литературе. Мокрањац је у својој збирци објединио песме (двогласне, трогласне и четверогласне) на стихове Јована Јовановића Змаја: *Вивак*, *Ал' је лей* и *Болно чедо*, као и народне: *Пазар живине* и *Четири српске народне обредне кајде* (Краљичка, Славска, На ранилу и Коледо). Обредне кајде упућују на жељу да се деца преко песама упознају и са обичајима везаним за крсну славу, Бадњи дан и Божић.

Коруновићева збирка садржи 44 једногласне, двогласне и трогласне песме на стихове различитих песника (Св. р. Милосављевића, Војислава Илића, Станка Врза, Јована Јовановића Змаја, Симона Грегорчића, Б. Весића, Павла Милошевића, чика Андре), а тематика открива озбиљан, педагошки приступ, видљив у поступности развоја захтева у односу на тежину хорског слога али и у самој тематици стихова: од оних везаних за прве школске/ђачке дане² (*Ђаче*, *Азбука*, *Лейа књија*, *Мали соколи*, *Школско звонце*) до бројних шаљивих и бајковитих (*Жаба чийа новине*, *Жабац*, *и осица*, *Туја зрикавца*, *Висибаба*, *Лане* и *кошуша*, *Ноћ у рибаку*, *Песма у шуми*). На крају су и песме очигледно предвиђене за

¹ Немамо тачан датум када је Јован Фрајт издао ову збирку, али на сачуваном примерку налази се печат његове фирме. Поред тога на насловној страни пише „не дозвољава се преписивање и умножавање на основу закона о заштити ауторских права“. Будући да је овај закон изгласан 1929. године, Фрајт је ову збирку могао да објави најраније те године.

² Коруновић (Глоговац, 4. март 1887 – 1. децембар 1971) био је учитељ.

одређене школске приредбе. Пригодни део за прославу Светог Саве садржавао је: *Водоосвећење* (Сечење колача), народну химну (*Боже ђравде*) и Светосавску химну (проширену новим стиховима у духу заједништва разних народа Краљевине Југославије). Песма *Винотрадар и кос* у дијалошкој форми сола и хора била је предвиђена као својеврстан позоришни комад, вероватно за неку од школских приредби.

У време када је Јован објавио Коруновићеву звирку, Лудмила је још била члан гимназијског хора, али немамо податке шта је хор певао на својим приредбама. Када је постала члан музичке секције Академског позоришта³ започиње и њен рад са женским и пионирским хоровима. Неко време радила је са женским хором у Дому студенткиња. Како је истакла, користила је песме из збирке *Грлица*, као и неке народне песме које је сама аранжирала за женски хор. Такође истиче да је овај хор суделовао као пратња у различитим сценским представама. Током рата паралелно са студијама на Музичкој академији она руководи омладинским и дечјим пионирским хором. По ослобођењу Београда са дечјим хором наступила је неколико пута у емисијама Радио Београда (то је био, како је тврдила, први дечји хор који је наступио на Радио Београду). Оснивањем Пионирског позоришта у јануару 1945. пионирски хор улази у његов састав а Лудмила постаје руководицац музичке секције овог позоришта.

Зато није случајно што су њене прве композиције како у току студија композиције у класи Милоја Милојевића (1940–1944) и касније Јосипа Славенског (1945/1946) писане за женски хор или су соло песме.

У попису композиција који је сама саставила (маја 1959. године) навела је као своје прве радове: Циклус песама за женски хор из 1940. на стихове Густава Крклеца (*Песма, Ново ђролеће, Под ђрозорима, Увеле руже, Плес, О смрћии*), соло песме за сопран и клавир из 1941. на стихове Десанке Максимовић (*Пролеће и Слућиња*) као и на стихове Густава Крклеца (*Панова свирала*). Ове партитуре нису сачуване али у нотним свескама Лудмиле Фрајт из фебруара 1944. године налазимо следеће довршене радове: соло песме за глас и клавир *Предосећање* и *Пролеће* на стихове Десанке Максимовић и *Од врбе свирала* за глас и клавир на стихове Густава Крклеца. Две свеске из 1940. године садрже трогласне песме: *Песма, О смрћии, Давно давно несћала је моја фрула, Ново ђролеће, Плес* на стихове Густава Крклеца (што одговара циклусу за женски хор који је навела у свом попису), затим четверогласни хор *Јесења ноћ* на стихове Ж. Милићевића и соло песма за глас и клавир *Пусћиња* на стихове Јована Дучића.

У години 1947. када Радио Београд оснива дечји хор Лудмила ради у Авала филму. Но, као што и прву оркестарску (симфонијску) музику након дипломе ствара управо за потребе филмских пројеката тако и прву композицију за дечји хор пише исте године и то за филм *Деца народа*. То је композиција *Певајмо ђесму* на стихове Мире Алечковић за дечји хор и клавир. До следећа два филмска пројекта за која компонује дечје хорова – 1961. за филм *Летѝ у 21. век* и 1962. године *Понеси ме машићо* на стихове Драгана Лукића (из којег је истоимена песма), дечји хор Радио Београда све више се афирмише а нарочито 1953. године када њиме почиње да руководи композитор Златан Вауда (и сам је написао око 50 песама за дечји хор). Период (1952–1987) у којем Вауда уздиже овај хор до врхунског професионалног ансамбла назван „златно доба дечјег хора Радио Београда“ подудара се доласком Лудмиле Фрајт на место шефа Музичке продукције Радио Београда.

Пре Златана Вауде дечји хор је водио Љубомир Коцић (до 1950) а затим композитор Срђан Барић (1950–1953). И они су концепцијом програма били окренути едукативним садржајима али и песмама везаним за Народноослободилачку борбу као и за обнову земље што је било у складу са културном политиком државе тог времена. Срђан Барић је већ својим сопственим композицијама покушао да тај садржај оплемени темама

³ У управи позоришта била је од 1937. до 1939. године.

ближим децјем свету. Но, генерално, осећао се недостатак и бројчано и тематски литературе за овакав специфичан извођачки ансамбл, као што је децји хор, поготово што се пружала могућност да он не наступа само уз пратњу клавира већ и већих састава, чак и са симфонијским оркестром.

Те могућности препознала је Лудмила Фрајт и обилато их користила у свом опусу децје хорске музике. Он представља једну засебну и заокружену целину у њеном целокупном стваралаштву, не само због специфичности извођачког састава или литерарне подлоге, већ и због специфичног односа према самом жанру. Она га је издигла из пуке едукативне музичко-литерарне творевине и дала му својеврстан уметнички сјај који се огледа и у конзистентном композиционом поступку произашлом из избора инструментата, али и избора текстова који су као целина међусобно испреплетени чинећи једну континуирану причу.

И сама је писала стихове и то још од гимназијских дана. И у овој збирци налазимо две песме које је компоновала на сопствене стихове (*Мали рак* и *Песма излетника*). У њеној заоставштини сачувани су бројни исећци из новина са стиховима, неретко и цртежима, намењеним деци. Није то чудно јер је већина дневних новина у то време имала специјалне стране или додатке посвећене најмлађем нараштају.

Да ли је то био основни извор или је само утицало на Лудмилину одабир песника (Мира Алечковић, Десанка Максимовић и њен супруг Сергеј Сластиков-Калужанин, Васко Попа, Драган Лукић, Гвидо Тартаља, Григор Витез, Никола Дреновац, Густав Крклец, као и мање познати Дејан Ђурковић, Бранислав Лазаревић, Александар Поповић и Лаза Лазић) или је она, можда, користила и нека друга штампана издања незнамо, али избор у овом њеном опусу има готово антологијску тежину. Но значајно је да се млади нараштај тиме и кроз музичку песму упознавао са нашом врхунском поезијом, што је несумњиво одредило и њен одонос према овом музичком жанру.

Од целокупног опуса децјих хорских песама Лудмиле Фрајт начинили смо четири збирке⁴ на што је утицао пре свега њен избор инструменталног састава. У првој збирци уз децји хор (осам песама је за трогласни, три за двогласни, а једанаест за једогласни децји хор) појављује се као пратња само клавир или харфа, односно хармоника или гитара), у другој збирци уз хор налазимо веће или мање камерне саставе а у трећој и четвртој симфонијски оркестар. У односу на то неке песме имају две верзије. Ово је свакако јединствен случај у стваралаштву децје музике у Србији тог времена.

Песме у првој збирци с обзиром на инструменталну пратњу очигледно су биле намењене школским приредбама, док су друга, трећа и четврта збирка подразумевале концертно извођење.

Но специфичност инструменталног састава у другој збирци већ открива с којом брижљивошћу је Лудмила ткала музичку текстуру песама. Гитара и бенђо су у то време били потпуна новина када је реч о нашој децјој хорској музици исто тако и комбинација хора, оргуља и харфе. Такође и избор инструмената у већим саставима и ансамблима је сасвим неуобичајен (нпр. челеста, чембало, харфа, тамбурен, гитара, контрабас у песми *Јесењи свирачи*) за нашу децју музику тог времена. И када користи комплетан симфонијски оркестар, гитара, челеста и харфа остају као константа и као особена звучна боја. Међутим у песми *Хајд'мо на море* она гудачком ансамблу додаје гlockеншпил, ксилофон, триангл и тамбурен (у првој верзији ове песме са промењеним називом *На море* пратњу су чинили само хармоника односно клавир), а атмосферу безбрижности и радости употпуњује и звиждање хора.

⁴ Оне су рађене на основу оригиналних Лудмилиних рукописа. Будући да су у њима стихови у партитурама исписани латиницом, она је задржана и у овим издањима, иако је ауторка у неким другим својим вокалним делима користила и ћирилицу.

Одабрани стихови као да у Лудмили побуђују одређене визуелне сцене које она потом прелива у звук на шта је несумњиво утицало и њено искуство стечено дугогодишњим радом у бројним филмским пројектима. На почетку песме *Снеї* хор у брзом ритмичком покрету чак дванаест пута понавља реч веје (а то понавља још неколико пута у току композиције) како би дочарала прштаву снежну вејавицу. Но у песми *Вејавица* слику разиграних пахуља, које „бело брашно сеју“, она дочарава дијалогом двају хорова (трогласног дечјег хора и једногласног хора Колибри), у којем се такође у брзом следу одвија понављање одређеног склопа речи: „Вејавица, вејавица, вејала, вејала“ (четири пута за редом а потом још неколико пута током композиције). Дијалошка разиграност понегде је већ била условљена и самом структуром стихова (разговор продавца балона и деце) као у песми *Балони*, због чега Лудмила дечјем хору додаје соло глас. Али стихови песме *Вез на њишари* представљају праву малу загонетку јер од низа необичног споја речи (дрво, ексер, фењер, амбар, хрчак) који се гради након типично бајковитог увода („иза седам брда има једно цвеће“) долазимо до веза два прста на гитари. Тај загонетан ход речи „изговара/пева“ соло баритон а појачава га синкопирана линија бенђа и контрабаса. Да је гитара главни лик ове „загонетке“ наговештава њен константни препличући мелодијски ток уз подршку дечјег хора који током целе композиције пева лествичне тонове Це дур скале (три пута). Као да удружен са њом жели да открије чији су то прстићи у питању.

Одабрана текстуална подлога у овим збиркама у ствари садржи низ прича бајковитог карактера повезаних светом природе и сликовитим персонификацијама бића и појава који у њој обитавају – зима која у својој кућици плете капе и шајкаче, мрави који, залутавши ноћу у непознатој шуми користе компас и мапу како би стигли у свој дом, буков листак који разговара са ветром, рак који размишља о диригентској каријери.

Повезивање људи и природе нарочито је присутно у поезији Десанке Максимовић, а реч је често о причама у стиховима као што и сами називи упућују: *Прича о размаженој царици* или *Необични свирач* којем Лудмила додаје поднаслов симфонијска прича за децу⁵.

Међутим кроз све те стиховне приче провејава жеља за дружењем и зједништвом („пожури сада /.../ спреми се, поћи и руку дај“, „лети балон, летим ја, не пуштам га нека зна“, „запевајмо песму и ти и ја“) који су садржани и у чину хорског певања.

За дечју хорску музику Лудмила Фрајт добила је неколико награда: трећу награду (прва није додељена) Савеза друштава за старање о деци и омладини 1956. године за циклус *Дванаест месеци*; три награде Југословенске радио телевизије за дечје песме: *Хајд'мо на море* (1958), *Млади нарашћај* (1960) и *Балони* (1960). За ову последњу добила је и награду Јапанског друштва за децу (поред образложења и у виду дрвене јапанске лутке).

Од 27 (28) композиција за дечји хор Лудмиле Фрајт снимљено је 14. Будући да је то увек био дечји Хор Радиотелевизије Београд, то је требало да буде гарант да у радијској архиви постоје ноте. Ипак за композицију *У октобру* није нађена партитура ни у радијској нити у ауторкиној архиви, иако постоји снимак.

Неколико композиција је још за ауторкиног живота штампано у збиркама за дечје хорова. У Антологији хорских песама за децу (избор начинио композитор Драгутин Чолић) коју је 1965. објавило Младо поколење из Београда, налазе се песме, *Хајд'мо на море* и *Млади нарашћај*. Трећу свеску Хорске песме за децу коју је издао Нолит 1957. чини циклус песама *Дванаест месеци*.

⁵ Обе ове композиције упућују на жељу Лудмиле Фрајт да компонује дечју оперу. То потврђују и њене бројне скице као и детаљна образложења, често у виду маштовитих прича (сценарија). Уз то на маргини тих образложења/описа сусрећемо и многе њене цртеже које објављујемо у овим збиркама јер они откривају један паралелни уметнички свет ове композиторке значајан за разумевање њене композиционе поетике.

Три песме за дечји хор Лудмиле Фрајт аранжиране су за друге или веће саставе. *Два-наест месеци* Боривоје Симић аранжирао је за женски хор и симфонијски оркестар, *Хајд'мо на море* Војислав Симић је аранжирао за дечји хор и симфонијски оркестар, а *Песму сунцу у мају* је Иван Рупник аранжирао за дечји хор и дувачки ансамбл.

Понеси ме машиџо

*Музика за децји хор и клавир или харфу
Лудмиле Фрајџ*

Прва свеска

1. Pevajmo pesmu raspevanih dana

iz filma „Deca naroda“

(Mira Alečković)

Ludmila Frajt
(1948)

Allegro moderato

Dečki
hor

Klavir

mf *f*

5

f

Pe - vaj-mo pe - smu ra - spe - va - nih da - na, pred

mf

9

poco riten. *f* *a tempo*

na - ma ši - ro - ko o - tvo-ren je put, ra - sti nam zem - ljo sreć-nih ma-li-ša - na,

f